

A. I DRUGI protiv DANSKE

(Predstavka br. 20826/92)

IZVEŠTAJ KOMISIJE, usvojen 24. maja 1995.

I. UVOD

1. Sledi pregled spora onako kako je on bio predstavljen Evropskoj komisiji za ljudska prava i pregled postupka vođenog pred Komisijom.

A. Predstavka

2. Svi podnosioci predstavke jesu, ili su bili, danski državljani, o kojima će se u daljem tekstu govoriti kao A. do G/G1 i K. do L. U postupku pred Komisijom podnosiocima predstavke zastupaju Dansko udruženje hemofiličara (Danmarks Bloderforening) i g. Tig Trir, advokat s advokatskom kancelarijom u Kopenhagenu.

3. Predstavka je podneta protiv Kraljevine Danske. Stranu ugovornicu zastupa g. Laurids Mikelsen iz Ministarstva inostranih poslova.

4. Predmet se odnosi na dužinu trajanja postupka rešavanja o zahtevu za naknadu štete koji su podnosioci predstavke istakli protiv Ministarstva zdravlja (Sundhedsministeriet), Nacionalnog odbora za zdravlje (Sundhedsstyrelsen), kompanije Novo-Nordisk Limitid i Nacionalnog instituta za serume (Statens SerumInstitut). Podnosioci predstavke smatraju da spor nije rešen u razumnom vremenskom roku i pozivaju se na član 6, stav 1 Konvencije.

B. Postupak

5. Predstavka je podneta 27. avgusta 1992. godine, a zavedena je 21. oktobra 1992. godine.

6. Šestog aprila 1994. Komisija (Drugo veće) je odlučila da Državu obavesti o prijemu predstavke i da pozove strane da podnesu pisane komentare u pogledu prihvatljivosti i suštine same predstavke.

7. Država je svoje komentare podnela 15. juna 1994. Podnosioci predstavke su svoje komentare podneli 10. oktobra 1994, pošto je prethodno dva puta bio produžen rok određen u tu svrhu.

8. Tridesetog novembra 1994. godine Komisija je proglasila predstavku prihvatljivom.

9. Tekst odluke Komisije o prihvatljivosti predstavke upućen je obema stranama 14. decembra 1994. godine i one su tom prilikom pozvane da podnesu nove informacije ili komentare u pogledu suštine spora ukoliko to žele. Država je 20. i 30. januara, kao i 20. i 23. februara 1995. godine podnela nove informacije i komentar. Podnosioci predstavke su nove informacije i komentar podneli 20. januara i 20. februara, kao i 10. i 16. marta 1995. godine.

10. Pošto je predstavku proglasila prihvatljivom, Komisija je, u skladu sa članom 28, stav 1 (b) Konvencije, ponudila strankama da im pomogne da postignu prijateljsko poravnanje. Na osnovu toga kako su stranke reagovala, Komisija zaključuje da nema osnova na kojima bi se takvo poravnanje moglo zasnovati.

C. Izveštaj

11. Izveštaj je sačinila Komisija (Drugo veće) u skladu sa članom 31 Konvencije, posle rasprave i glasanja uz prisustvo sledećih članova:

g. H. DANELIUS (DANELIUS), predsednik

g. C. A. NORGARD (NØRGAARD)

gđa G. H. TUNE (THUNE)

g. G. JERUNDSON (JÖRUNDSSON)

g. Z. TREKSEL (TRECHSEL)

g. Dž.-Č. SOJER (SOYER)

g. H. G. ŠERMERS (SCHERMERS)

g. L. LUKAIDES (LOUCAIDES)

g. J.-K. GOJS (GEUS)

g. I. KABRAL BARETO (CABRAL BARRETO)

g. H. MUHA (MUCHA)

g. D. ŠVABI (SVÁBY)

Evropski sud za ljudska prava -- Odabrane presude

12. Tekst Izveštaja usvojen je 24. maja 1995. godine i upućen je Savetu ministara Saveta Evrope, u skladu sa članom 31, stav 2 Konvencije.

13. Svrha Izveštaja, u skladu sa članom 31 Konvencije, jeste:

(i) da se utvrde činjenice, i

(ii) da se izrazi mišljenje o tome da li utvrđene činjenice ukazuju na to da je Država prekršila svoje obaveze koje ima na osnovu Konvencije.

14. Odluka Komisije o prihvatljivosti predstavke priložena je kao Prilog I uz ovu presudu.

15. Tekstovi podnesaka stranaka se u celosti, zajedno s dokumentima koji su priloženi kao dokazni materijal, nalaze u arhivi Komisije.

II. UTVRĐIVANJE ČINJENICA

A. Posebne okolnosti slučaja

a) Podnosioci predstavke

16. A. je rođen 1975. godine. Živi u Sent Hedingu i studira poljoprivredu.

Inficiran je virusom ljudske imunodeficijencije (HIV) u periodu između 7. jula 1985. i 25. maja 1986. godine.

17. B. je rođen 1950. godine i živi u Kverndrupu. Radio je kao mehaničar za elektronske uređaje do 1991. godine, kada mu je omogućeno rano penzionisanje iz zdravstvenih razloga (fortidspension). Zaražen je virusom HIV u periodu između 9. juna 1985. i 10. februara 1986. godine.

18. C. je rođen 1958. godine. Zaražen je virusom HIV u periodu između 1. januara 1978. i 7. juna 1985. godine. Radio je kao mehaničar za elektronske uređaje do zime 1991/92. kada su se pojavili prvi simptomi sindroma stečene imunodeficijencije (AIDS-sida). Tada mu je omogućeno da se penzioniše iz zdravstvenih razloga s nepotpunim radnim stažom.

C. je preminuo od side 14. septembra 1993. godine, a njegova udovica je podnosilac predstavke u njegovo ime.

19. D. je rođen 1963. godine. Živi u Kopenhagenu. Inficiran je virusom HIV u periodu između 1. januara 1978. i 27. aprila 1985. godine.

20. E. je rođen 1946. godine. Živi u Frederiksbergu. E. je inficiran virusom HIV između 16. januara 1980. i 21. februara 1985. godine. Odlučio je da se povuče iz sudskog postupka u Danskoj 4. novembra 1993. godine.

21. F. je rođen 1935. godine. Zaražen je virusom HIV u periodu između 3. januara 1980. i 6. marta 1985. godine. Prvi simptomi side pojavili su se 1988/89. godine. F. je preminuo od side 9. septembra 1992. godine, a njegova udovica je podnosilac predstavke u njegovo ime.

22. G/G1 su roditelji hemofiličara rođenog 1941. godine. Njihov sin je bio inficiran virusom HIV u periodu između 10. maja 1986. i 26. marta 1987. godine. Simptomi side pojavili su se u junu 1992. godine i sin G/G1 preminuo je od tog oboljenja 9. avgusta 1992. godine.

23. K. je udovica hemofiličara koji je rođen 1941. godine. Muž K. zaražen je virusom HIV u periodu između 1. januara 1978. i 12. marta 1985. godine. Od

petnaeste godine dobijao je penziju, a utvrđeno je da ima sidu 1987. godine. Muž K. preminuo je od side 10. avgusta 1987. godine.

24. L. je majka hemofiličara rođenog 1976. godine. Njen sin je zaražen virusom HIV u periodu između 1. januara 1978. i 17. oktobra 1985. godine. Simptomi side pojavili su se 1985. godine i sin L. preminuo je od side 27. avgusta 1986. godine.

25. Podnosioci predstavke A. do F., sinovi G/G1 i L., kao i muž K. često su dobijali transfuzije krvi u danskim bolnicama.

b) Uvod

26. Tokom 1982. godine postalo je poznato da se sida, između ostalog, može preneti krvlju i upotrebom izvesnih krvnih proizvoda. U Danskoj je 1984. formiran takozvani Odbor za krvne proizvode (blodproduktudvalg), a 1985. godine u Odboru se povela rasprava o pregledanju krvi davalaca krvi kako bi se izbeglo korišćenje zaražene krvi. Posle daljih diskusija o ovoj temi Dansko udruženje hemofiličara je u martu 1985. godine zatražilo od ministra unutrašnjih poslova da uvede sistem termičke obrade krvnih proizvoda i pregleda donatorske krvi.

27. Ministar unutrašnjih poslova je 10. septembra 1985. godine zahtevao od Odbora za nacionalno zdravlje da što je pre moguće zakonom ustanovi obavezu termičke obrade krvnih proizvoda i pregled donatorske krvi.

28. Termička obrada postala je obavezna 1. oktobra 1985. godine, a pregled donatorske krvi 1. januara 1986. godine. Međutim, u izvesnim okolnostima i dalje je bilo moguće koristiti nepregledane krvne proizvode. Jedanaestog novembra 1987. godine Odbor za nacionalno zdravlje dobio je izveštaj iz Nacionalne univerzitetske bolnice o mogućnosti infekcije virusom HIV putem nepregledanih krvnih proizvoda. Nacionalni odbor za zdravlje je 13. novembra 1987. godine obavestio danske proizvođače krvnih proizvoda da smesta moraju povući sve nepregledane krvne proizvode.

29. U međuvremenu je Dansko udruženje hemofiličara u aprilu 1987. godine sačinilo izveštaj u kome je navedeno da je oko 90 hemofiličara zaraženo virusom HIV. Udruženje je zatražilo od Parlamenta (Folketinget) da donese odgovarajući zakon na osnovu koga će se svim na taj način oštećenim licima isplatiti naknada od najmanje 450.000 danskih kruna.

30. U skladu s uredbom (bekendtgørelse) od 2. septembra 1987. godine ministar unutrašnjih poslova ovlašćen je da dodeli ex gratia naknadu u iznosu od 100.000 danskih kruna (DKK) hemofiličarima koji su postali pozitivni na virus HIV zbog toga što su kroz transfuziju primili zaraženu krv. Dansko udruženje hemofiličara je u pismu koje je 15. oktobra 1987. godine uputilo parlamentarnom Odboru za zdravlje (Folketingets Sundhedsudvalg) kritikovalo ovu meru. Uredbom od 14. juna 1988. ova ex gratia naknada uvećana je na 250.000 DKK i uz to je bilo omogućeno da je dobiju i srodnici u određenom stepenu. Konačno, na osnovu uredbe od 19. novembra 1992. naknada je povećana na 750.000 DKK. Ovaj iznos je bio i biće dodeljivan hemofiličarima za koje se utvrdi da su inficirani virusom HIV pošto su u danskim bolnicama primili krvne proizvode i drugim HIV pozitivnim licima za koje postoji najveća verovatnoća da su inficirani transfuzijama krvi u danskim bolnicama. U izvesnim okolnostima ova ex gratia naknada može se isplatiti naslednicima tih lica. Podnosioci predstavke A. do E. i K. dobili su po 750.000 DKK. F. je dobio 250.000 DKK pre no što je 9. septembra 1992. preminuo. Njegova udovica je dobila preostalih 500.000 DKK. Sin podnosioca predstavke G/G1 dobio je 250.000 DKK pre no što je preminuo 9. avgusta 1992. godine. Budući da on nije imao nijednog naslednika prvog naslednog reda (livsarvinger) preostalih 500.000 DKK nije isplaćeno. Sin podnosioca predstavke L. nije uopšte dobio novac budući da je preminuo pre 2. septembra 1987. godine. Ni on nije ostavio decu kao naslednike prvog naslednog reda.

31. Posle rasprave u Parlamentu u vezi s ex gratia isplatama naknade od Države je zatraženo da preduzme korake kako bi razjasnila okolnosti u vezi s korišćenjem nepregledanih krvnih proizvoda od trenutka kada je 1. januara 1986. godine zakonski uvedena obaveza pregledanja svih krvnih proizvoda (vidi gore stav 28). Obavljena je sudska istraga i rezultati istrage predstavljeni su javnosti u maju 1988. godine. Na temelju tih nalaza Ministarstvo zdravlja je otvorilo zvaničnu istragu protiv sedam zvaničnika 2. jula 1988, a pokrenut je i krivični postupak protiv jednog proizvođača krvnih proizvoda. Presudom od 29. novembra 1989. godine ovaj proizvođač je oglašen krivim za kršenje Zakona o lekovima i osuđen da plati globu od 15.000 DKK.

c) Građanska parnica

32. Četrnaestog decembra 1987. godine Dansko udruženje hemofiličara povelu je građansku parnicu pred Visokim sudom Istočne Danske (Ostre Landstret) protiv Ministarstva unutrašnjih poslova (kasnije promenjeno u Ministarstvo zdravlja, u daljem tekstu tuženi 1), Nacionalnog odbora za zdravlje (u daljem tekstu tuženi 2), kompanije Novo-Nordisk Limitid (tuženi 3) i Nacionalnog instituta za serume (tuženi 4). Tužene 1, 2 i 4 predstavljao je pravobranilac (kammeradvokaten), dok je tuženi 3 angažovao drugog advokata kao svog zastupnika. U podnesku Danskog udruženja hemofiličara tvrdilo se da se postupanje tuženih prema članovima Udruženja ne može opravdati i da je bilo neodgovorno, jer su doprineli upotrebi proizvoda koji su mogli da sadrže virus HIV, i posle 1. januara 1986. godine. Udruženje je stoga zahtevalo da se tuženima naloži da priznaju kako snose odgovornost za štetu, nanetu zajednički i pojedinačno, svim članovima Udruženja koje ih tuži u čijim su organizmima nađena antitela na HIV posle upotrebe krvnih proizvoda što ih je isporučila kompanija Novo Nordisk Limitid i/ili Nacionalni institut za serume. Ovaj predmet je zaveden u Visokom sudu pod brojem O. L. III nr. 364/1987.

33. Na prvom ročištu u ovom predmetu, 18. februara 1988. godine, tuženi su podneli svoje odgovore (svarskrift) u kome su prvenstveno tražili da se odbace zahtevi tužilaca ili da se, alternativno, presudi u njihovu korist. Jedan od razloga na kojima se temeljio zahtev za odbacivanje bio je stav tuženih da Udruženje ne može da deluje u ime svojih članova. Tuženi su smatrali da tužbu treba dopustiti samo ukoliko Udruženje deluje kao punomoćnik svojih članova. Osim toga, tuženi su zahtevali odlaganje procesa do ishoda sudske istrage (vidi gore stav 31), posle čega bi bili u mogućnosti da daju detaljniji odgovor.

34. Sud je odlučio da odloži dalji proces do 7. aprila 1988. godine. Tog dana, 7. aprila, suđenje je ponovo odloženo i novo je zakazano za 5. maj 1988. godine, jer se još uvek čekao ishod sudske istrage čiji je rezultat objavljen u maju 1988. Na narednom ročištu 15. avgusta 1988. godine tuženi nisu izneli nikakve nove komentare, ali su zahtevali da se njihov zahtev za odbacivanje tužbe odvojeno razmotri. Udruženje je zatražilo dozvolu da podnese pisane komentare u vezi s ovom tačkom i Sud je, u skladu s tim, odložio raspravu do 8. septembra 1988. godine.

35. Na ročištu održanom 8. septembra 1988. godine Udruženje je zatražilo od Suda da odbaci zahtev tuženih za izdvojeno razmatranje zahteva za odbacivanje tužbe. Udruženje je pored toga istaklo da ono sada deluje kao punomoćnik jednog svog člana koji želi da ostane anonimn. Udruženje je takođe naglasilo da i samo Udruženje ima pravni interes, u ime svih svojih članova, za to da Sud donese odluku o tome mogu li tuženi biti smatrani odgovornima u odnosu na one njegove članove koji su posle određenog datuma inficirani virusom HIV. Slučaj je ponovo odložen do 10. novembra 1988. godine, kako bi se tuženima omogućilo da podnesu pisane odgovore u kojima će precizirati svoje stavove.

36. Na narednom ročištu 10. novembra 1988. godine tuženi su ostali pri svome zahtevu za odbacivanje tužbe. Oni su, međutim, izrazili spremnost da iznova razmotre celo pitanje pod uslovom da se Udruženje saglasi da se čitav predmet može tretirati kao predmet koji se tiče jednog člana Udruženja koji je sada konkretno pomenut, pa će moći da se traži naknada za konkretan gubitak koji je on navodno pretrpeo zbog delovanja tuženih. U skladu s tim zahtevima sud je pozvao stranke da prisustvuju pripremnom ročištu pred sudom, u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde (retsplejeloven), kako bi sva ta pitanja bila razjašnjena. Ročište je zakazano za 9. februar 1989. godine, ali predstavnik Udruženja nije mogao da mu prisustvuje zbog toga što je bio bolestan tokom decembra 1988. i januara 1989. godine. Drugog marta 1989. godine sud je, u dogovoru sa strankama, odredio da će prethodno ročište u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde biti održano 18. maja 1989. godine. 37. Tokom rasprave tog dana zastupnik Udruženja je pristao da sa Udruženjem i njegovim članovima razmotri da li se mogu identifikovati pojedinačni članovi, kako bi se mogli podneti posebni zahtevi za naknadu štete. Predmet je u tu svrhu odložen do 28. septembra 1989. godine.

38. Dvadeset osmog septembra 1989. Udruženje je zahtevalo odlaganje od osam nedelja. Još nije bilo razjašnjeno pitanje identifikovanja pojedinačnih članova. Sud je udovoljio tom zahtevu i odložio predmet do 23. novembra 1989. godine. Predsedavajući sudija je, međutim, zahtevao da proceduralna pitanja budu rešena, imajući na umu raspravu vođenu 18. maja 1989. godine.

39. Na potonjem zasedanju suda 23. novembra 1989. godine, Udruženje je saopštilo da nastupa kao punomoćnik sedam pojedinačnih članova (podnosioci predstavke A. do C. i sin G/G1) koji su se pridružili tužbi. U svom pisanom podnesku upućenom istog dana advokat tužilaca je naveo sledeće: (prevod) „U vezi

s ročištem održanim 18. maja 1989. godine na kom su se stranke saglasile da se Dansko udruženje hemofiličara pojavljuje kao punomoćnik onih članova Udruženja koji su inficirani virusom HIV posle 1. januara 1985. godine i da je obezbeđena takva identifikacija tužilaca koja će ipak zaštititi njihov identitet od obelodanjivanja u javnosti, bilo gde osim na sudu, obavestavam sud da su se sledeći tužioci udružili u ovom predmetu (sledi navođenje imena podnosilaca predstavke A. do F. i sina G/G1)..."

40. Rasprava je potom odložena do 18. januara 1990. godine kako bi se tuženima omogućilo da podnesu svoje konačne odgovore. Dana 18. januara 1990. godine sud je odobrio još jedno odlaganje, do 22. marta 1990.

41. Na ročištu održanom 22. marta 1990. godine tužbi su se pridružila još četvorica tužilaca, uključujući i podnosioce predstavke K. i L. Slučaj je još jednom odložen, do 17. maja 1990. godine, do kada je trebalo da stignu konačni odgovori tuženih.

42. Sedamnaestog maja 1990. godine slučaj je odložen do 21. juna 1990. godine kako bi tužioci mogli da prouče određene dokumente. Dvadeset prvog juna 1990. tužioci su podneli još 21 dokument, zbog čega je došlo do novog odlaganja, do 23. avgusta 1990. godine, kako bi tuženi mogli da dostave svoje stavove o tim dokumentima. Tog dana je ponovo došlo do odlaganja do 27. septembra 1990. godine, u iščekivanju stavova i komentara tuženih.

43. Na ročištu 27. septembra 1990. godine tužioci su se složili sa tuženim 3 da treba pribaviti i mišljenje medicinskog veštaka. Osim toga, oni su predočili da će i sami podneti relevantne dokumente u tom smislu. Slučaj je ponovo odložen do 25. oktobra 1990. godine, očigledno zbog toga što se čekalo mišljenje drugih tuženih o ovom pitanju. Dvadeset petog oktobra 1990. godine slučaj je ponovo odložen, do 29. novembra 1990, budući da tuženi 1, 2 i 4 još nisu odgovorili na pitanje u vezi s pribavljanjem mišljenja medicinskog veštaka.

44. Pitanje je rešeno 29. novembra 1990. godine kada su stranke postigle saglasnost o pribavljanju mišljenja medicinskog veštaka. Predmet je ponovo odložen do 21. februara 1991. godine, da bi tada bio još jednom odložen, do 4.

aprila 1991. godine, zbog toga što su tuženi bili u procesu pripreme novih medicinskih dokaza u vezi sa šest novih tužilaca za koje se očekivalo da se pojave.

45. Sud je 4. aprila, 16. maja i 6. juna 1991. godine doneo odluke o daljim odlaganjima budući da su stranke očigledno još uvek razmatrale proceduralna pitanja u pogledu pribavljanja mišljenja medicinskog veštaka. Osmog avgusta 1991. godine održano je novo pripremno ročište u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde. Tužiocima su izneli predlog u pogledu pribavljanja mišljenja medicinskog veštaka, dok su tuženi 1, 2 i 4 zahtevali novo odlaganje da bi dalje razmatrali ovo pitanje. Predmet je odložen do 12. septembra 1991. godine kada su stranke obavestile sud da su postigle sporazum o proceduralnim pitanjima u pogledu pribavljanja mišljenja medicinskog veštaka. Sud je još jednom odložio suđenje do 7. novembra 1991. godine, kako bi stranke mogle da postupe prema dogovoru. Iz tih razloga predmet je odlagan i 19. decembra 1991. godine, a potom 20. februara, 12. marta i 4. juna 1992. godine.

46. Šestog avgusta 1992. stranke su obavestile Sud da su se saglasile o tome koja lica mogu biti imenovana za veštake, kao i da su postigle dogovor o pitanjima o kojima veštaci treba da iznesu svoje mišljenje. Sud je u skladu s dogovorom stranaka imenovao veštake i odložio je raspravu do 10. decembra 1992. godine, do kad je trebalo da stigne i mišljenje veštaka.

47. Sin podnosioca predstavke G/G1 preminuo je 9. avgusta 1992. godine. Podnosilac predstavke F. preminuo je 9. septembra 1992. Tog dana Visoki sud je obavešten da je podneta predstavka Evropskoj komisiji za ljudska prava u kojoj su se zastupnici tužilaca (u ovoj građanskoj parnici) pozvali na član 6, stav 1 Konvencije u vezi s dužinom postupka. Osim toga, izgleda da su iskrslili i neki dodatni problemi u vezi s materijalom koji je trebalo poslati veštacima na procenu.

48. U svetlosti svega ovoga predsedavajući sudija je 13. oktobra 1992. godine odlučio da u zapisnik bude uneto sledeće: (prevod) "Predsedavajući sudija je konstatovao da je u pripreмноj fazi parničnog postupka, sve do sada, predmet odlagan svaki put u skladu sa zahtevima koje su zajednički iznosili zastupnici stranaka, s tim što je najnovije odlaganje bilo od 6. avgusta 1992. do 10. decembra 1992, do kada je trebalo da stigne mišljenje medicinskih veštaka. Predsedavajući sudija je pozvao zastupnike tuženih da što pre dostave odgovor na podnesak (zastupnika tužilaca) od 9. septembra 1992. sudu i zastupnicima (tužilaca) pre 1.

novembra 1992. Predsedavajući sudija dodaje da svi dodatni dokazni predmeti koji bi eventualno mogli biti predočeni veštacima prvo treba da budu predočeni sudu".

49. Usled svih navedenih događaja, 11. novembra 1992. godine održan je sastanak ministra zdravlja i predstavnika stranaka; tom prilikom su razmotrene mogućnosti ubrzanja toka celog postupka. Tuženi su tvrdili da, mada je svrha parničnog postupka prema njihovom mišljenju bila naknada štete, tužiocima još nisu izneli nikakav konkretan zahtev u tom smislu. Tužiocima su tvrdili da svrha ove parnice nije samo naknada štete, već i utvrđivanje odgovornosti za navodne presteupe.

50. Na sledećem ročištu 10. decembra 1992. stranke su se složile da se predmet odloži budući da još nije pribavljeno mišljenje veštaka. Postupak je odložen do 11. februara 1993.

51. Mišljenje medicinskih veštaka pribavljeno je 17. decembra 1992. godine i posle toga su stranke započele diskusiju o postavljanju dodatnih pitanja veštacima. Na ročištu 11. februara 1993. postupak je ponovo odložen do 18. marta 1993, kako bi se strankama omogućilo da iznesu svoje mišljenje.

52. Iz sudskog zapisnika sa ročišta 18. marta 1993. godine vidi se da stranke još nisu postigle dogovor o pribavljanju dodatnih odgovora od medicinskih veštaka. U zapisniku stoji: (prevod) "(Zastupnik tuženih 1, 2 i 4) podsetio je da ministar zdravlja želi da se ovaj postupak okonča što je pre moguće. Predsedavajući sudija je ponovio ono što je dodatno uneto u sudski zapisnik od 13. oktobra 1992. godine, to jest da je proces u pripremljenoj fazi do sada bio odlagan svaki put u skladu sa zahtevima koje su zajednički postavljali zastupnici stranaka i pritom je (on) dodao da su u građanskoj parnici upravo stranke te koje snose odgovornost za brzinu rešavanja spora. U skladu sa zajedničkim zahtevom stranaka postupak je odložen dok ne bude okončana njihova dalja diskusija o formulisanju dodatnih pitanja koja treba postaviti veštacima, s tim što su se stranke složile da u sadašnjoj fazi nema potrebe za pripremljenim ročištem u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde".

53. Postupak je odložen do 1. aprila 1993. godine, kada su stranke obavestile sud o dodatnim pitanjima koja treba postaviti medicinskim veštacima.

Tada je postupak odložen do 13. maja 1993. godine, do kada je trebalo da stignu dodatna mišljenja veštaka. Tog datuma predmet je odložen do 17. juna 1993. godine, budući da mišljenja veštaka još nisu stigla.

54. Na ročištu održanom 17. juna 1993. godine tužiocu su podneli preliminarni zahtev za naknadu štete u iznosu od po 1.000.000 danskih kruna (DKK) za podnosioca predstavke od A. do F. i za sina G/G1. Osim toga, za podnosioca predstavke K. tražena je naknada štete od 750.000 DKK. Nikakav preliminarni zahtev za naknadu štete nije istaknut u vezi s podnosiocem predstavke L. Postupak je potom odložen do 2. septembra 1993. godine, budući da dodatno mišljenje veštaka još nije stiglo. Tog dana stranke su se saglasile da zahtevaju novo odlaganje do 4. novembra 1993. godine, budući da mišljenje veštaka još nije stiglo i sud je udovoljio njihovom zahtevu. Prvi deo dodatnog mišljenja veštaka stigao je 9. septembra 1993.

55. Podnosilac predstavke C. preminuo je 14. septembra 1993.

56. Drugi deo dodatnog izveštaja veštaka stigao je 22. oktobra 1993.

57. Na narednom ročištu održanom 4. novembra 1993. sedam tužilaca (podnosioci predstavke A. do D, F, sin G/G1 i K) izneli su konkretne zahteve za naknadu štete. Podnosilac predstavke L. nije zahtevao naknadu štete, a podnosilac predstavke E. je saopštio da se povlači iz spora. Tužiocu su zahtevali naknadu štete zbog nesposobnosti za rad, invalidnosti, gubitka lica koje ih je izdržavalo i pogrebnih troškova u iznosima koji su bili u vrednosti do 1.090.000 DKK. Tokom dva sudska ročišta održana 16. decembra 1993. i 13. januara 1994. predloženi su novi dokumenti relevantni za pitanje naknade štete. Na zahtev tuženih razmotreno je i da li potraživanja tužilaca treba predstaviti Odboru za povrede na radu (Arbejdsskadeudvalget) radi procene. Dogovoreno je da se to ipak ne uradi.

58. Na ročištu održanom 3. marta 1994. godine u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde razmotreno je pitanje utvrđivanja datuma za glavnu raspravu. U dogovoru sa strankama Visoki sud je odredio datume za glavnu raspravu od 24. oktobra do 22. novembra 1992. godine. Kasnije je to izmenjeno na

zahtev podnosioca predstavke, tako da je određen vremenski period od 28. novembra 1994. do 17. januara 1995. godine. Dalji postupak je do tada odložen.

59. Glavna rasprava održana je u utvrđenom vremenu. Tužiocima koji su nastavili spor odustali su od svih tužbi protiv Nacionalnog instituta za serume (tuženi 4). Osim toga, podnosioci predstavke B. do D., F. i L. odustali su od tužbi protiv Kompanije Novo-Nordisk Limitid (tuženi 3). Pored tih promena, podnosioci predstavke, sa izuzetkom E. koji se povukao iz predmeta, ostali su pri stavu da su se tuženi ponašali nemarno i da su tako izazvali infekciju virusom HIV. Osim toga, tužiocima su ostali pri stavu da tuženi treba da naknade štetu. Tužiocima su zahtevali naknadu štete u iznosima koji su se kretali od 24.630,24 DKK do 1.090.000 DKK. L. nije tražio naknadu štete.

60. Presudom od 14. februara 1995. godine Visoki sud u Istočnoj Danskoj odbacio je sve preostale tužbene zahteve protiv kompanije Novo-Nordisk Limitid. Sud je, međutim, zaključio da su se Ministarstvo zdravlja i Nacionalni odbor za zdravlje (tuženi 1 i 2) zaista ponašali nemarno tokom određenog vremenskog perioda, ali je time bio pogođen samo sin G/G1. Shodno tome, odbačeni su svi zahtevi za naplatu štete osim zahteva koji je bio podnet u ime sina G/G1. Taj zahtev za isplatu 24.630,24 DKK smanjen je u skladu s načelom pravičnosti do iznosa od 18.718,24 DKK plus kamata koja je tekla od 17. juna 1993. godine, dakle od datuma kada je prvi put podnet zahtev za naknadu štete (vidi gore stav 54).

61. Posle izricanja presude Visokog suda Istočne Danske Parlament je raspravljao o političkim posledicama te presude. Ministar zdravlja je 22. februara 1995. godine izdao sledeće saopštenje za štampu: (prevod) "Političke posledice građanske parnice koju su povelili hemofiličari tražeći isplatu novčane naknade Danas je ministar zdravlja, gđa Ivona Herlev Andersen završila razgovore s predstavnicima parlamentarnih stranaka u vezi s političkim posledicama građanske parnice koju su povelili hemofiličari tražeći da im se isplati naknada štete i rezultat tih razgovora je sledeći: Parlamentarne stranke i Vlada saosećaju s hemofiličarima koji su se zarazili virusom HIV i žale zbog teške tragedije koja je pogodila 89 hemofiličara koji su krajem 70-ih godina i tokom narednih nekoliko godina zaraženi virusom HIV preko krvnih preparata, u vreme dok još nije bilo dovoljno znanja o načinu na koji se ta infekcija prenosi, niti su na raspolaganju stajali adekvatni metodi njenog sprečavanja. Parlamentarne stranke i Vlada priznaju da aranžmani i mere preduzimani tokom 1985. i 1986. godine u nekim svojim tačkama, na osnovu znanja kojim danas raspolažemo, moraju biti okarakterisani kao nedovoljni; i

stranke i Vlada izražavaju žaljenje zbog toga. Parlamentarne stranke i Vlada poštuju činjenicu da je Visoki sud Istočne Danske u svojoj presudi o tužbenom zahtevu za naknadu štete izrazio saglasnost s vlastima u tom smislu da one nisu postupile nemarno kada nisu tražile termičku obradu krvnih preparata do 1. oktobra 1985. godine, odnosno kada nisu tražile da se detaljno pregleda sva krv davalaca do 1. januara 1986. godine. Parlamentarne stranke i Vlada smatraju svojom moralnom dužnošću da pokažu veliku fleksibilnost radi postizanja politički prihvatljivog rešenja situacije u vezi s 89 hemofiličara koji su zaraženi virusom HIV. Parlamentarne stranke i Vlada smatraju da ukupna naknada koja je do sad data hemofiličarima zaraženim virusom HIV i rođacima koji su ih nasledili predstavlja jasan izraz saosećanja parlamentarnih stranaka prema izuzetno teškoj situaciji u kojoj su se našli svi hemofiličari zaraženi virusom HIV.

U želji da pruže još jedan doprinos humanom rešenju problema, parlamentarne stranke i Vlada saglasne su sa inicijativom da se što je pre moguće formira fond ukupne vrednosti 20 miliona DKK kojim bi, u određenim okvirima, upravljalo Dansko udruženje hemofiličara. Ova inicijativa ima za cilj da se obezbedi da se na bolji način zadovoljavaju posebne i individualne potrebe hemofiličara -- kako danas, tako i u budućnosti - svakako bolje nego što je to do sada bilo omogućeno isplatom naknade štete. Osim toga, Vlada će čim bude moguće -- zahvaljujući specijalnim zakonskim propisima -- inicirati sistem zdravstvenog osiguranja koji bi trebalo da obuhvati širok spektar lekova i da naknadu štete učini pristupačnijom nego što je prema postojećem Zakonu o odgovornosti proizvođača za štetu nastalu od proizvoda.

Konačno, Vlada će pokrenuti inicijativu da Danskom udruženju hemofiličara ponudi da bude zastupljeno u Odboru za krvne proizvode nacionalnog odbora za zdravlje. Odbor za krvne proizvode, između ostalog, ima zadatak da predlaže mere kojima će se omogućiti najbolje moguće korišćenje krvi davalaca i da obezbedi najviši mogući stepen samodovoljnosti u pogledu krvnih proizvoda.

Ovo saopštenje parlamentarnih stranaka i Vlade danas je dostavljeno i Danskom udruženju hemofiličara".

62. Petnaestog marta 1995. Dansko udruženje hemofiličara izdalo je sledeće saopštenje za štampu: (prevod) "Uprkos činjenici da Dansko udruženje hemofiličara ne sme odustati od kritike na račun presude Visokog suda Istočne Danske, Odbor ovog udruženja odlučio je da odustane od predloga da se na presudu tog suda uloži žalba Vrhovnom sudu (Hojesteret). Ova odluka se temelji na saopštenju parlamenta i Vlade od 22. februara 1995. godine, u kome je izraženo žaljenje zbog svih okolnosti na kojima se ovaj predmet zasniva. U isto vreme, najavljen je izvestan broj inicijativa namenjenih hemofiličarima inficiranim virusom

HIV i Udruženju, koje će ublažiti neke od posledica celog ovog slučaja za našu grupu, a obećano je i da će biti uspostavljeni neki aranžmani, uključujući tu i novi sistem zdravstvenog osiguranja, koji bi mogli poboljšati položaj pacijenata u budućnosti.

Udruženje pretpostavlja da ova saglasna izjava Parlamenta i Vlade predstavlja istinski neuobičajeni korak koji treba sagledavati upravo u tom svetlu i uz dužnu pažnju prema razlozima i namerama koje su Vlada i Parlament želeli da izraze. Samim tim, Udruženje zaključuje da je ovo saopštenje dovoljna osnova za zahtev da se započeti proces okonča. To je ono što je Udruženje od samog početka istinski želelo, uvereno da je brzo okončanje spora najpoželjnije, kako iz razloga humanosti, tako i zbog nedovoljnih resursa kojima samo Udruženje raspolaže. Zato se Udruženje od početka zalagalo za brzo i časno rešenje ovog problema. Udruženje ipak želi da naglasi kako bi bilo adekvatnije da je formulacija kojom se izražava javno žaljenje sadržala i neposrednije priznanje činjenice da u periodu od 1984. do 1986. godine nije bilo adekvatnog tretmana rizika od infekcije hemofiličara virusom HIV. Osim toga, bilo bi bolje da su formulacije i saopštenja na bolji način odrazile i presudu Visokog suda, uključujući tu činjenicu da su sudije zaključile kako država u jednom od navedenih slučajeva snosi odgovornost. Bar tri od osam tužilaca koliko ih je Udruženje zastupalo smatraju da nema osnova za okončanje parničnog postupka i zato su odlučili da ulože žalbu na presudu Vrhovnom sudu, uprkos preporukama Udruženja. Iako bi Udruženje više volelo da je čitav slučaj mogao već sada da bude okončan, Odbor Udruženja poštuje taj izbor tužilaca, ali usled svega što je ovde rečeno Udruženje više neće delovati kao predstavnik onih hemofiličara koji su odlučili da ipak upute žalbu Vrhovnom sudu. Udruženje konstatuje da u saopštenju za javnost nije pomenuta predstavka koja je upućena Evropskoj komisiji za ljudska prava u Strazburu i proces koji je na osnovu te predstavke pokrenut, a koji sada miruje, do ishoda ovog postupka. Isto tako, nije izraženo ni žaljenje zbog neopravdano dugog sudskog postupka -- postupka koji je trajao više od sedam godina. Udruženje zaključuje da to i dalje predstavlja povredu ljudskih prava hemofiličara. Zato ostaje pri zahtevu za zaštitu ljudskih prava".

63. Podnosioci predstavke A., B. i K. uložili su Vrhovnom sudu žalbu na odluku Visokog suda. Žalbeni postupak još nije okončan. Kada je reč o podnosiocima predstavke C, D, F, G/G1 i L. za njih je postupak okončan presudom Visokog suda Istočne Danske 14. februara 1995. godine.

B. Relevantno domaće pravo

64. U građanskim parnicama sud deluje u skladu sa zahtevima stranaka. Građanski postupak započinje jedna od stranaka koja nadležnom sudu podnosi tužbeni zahtev (vidi član 348 Zakona o sprovođenju pravde). Neke parnice, kao što je ova, vode se pred Visokim sudom kao sudom koji je nadležan u prvom stepenu (vidi članove 224 do 226 Zakona o sprovođenju pravde). Smatra se da je parnični postupak započet onog trenutka kada sud dobije tužbeni zahtev. Sud ima obavezu da postupi po tom zahtevu. Postupak se potom deli na dva dela -- pripremna faza i faza glavnog pretresa.

65. Postoje dva vida postupka koji se mogu primeniti u priprema fazi. U skladu sa članom 351 Zakona o sprovođenju pravde, priprema predmeta može se odvijati tako što će se stranke pojavljivati na pripremanom ročištu bilo lično, bilo preko svog zastupnika koji je ovlašćen da deluje u njihovo ime. To se naziva usmenom pripremom. U priprema fazi stranke podnose zahteve i odgovore na zahteve na ročištu. U skladu sa članom 352 Zakona o sprovođenju pravde, sud može odlučiti da se priprema faza odvija bez pojavljivanja stranaka na sudu tokom pripremanog ročišta. To se onda naziva pismenim postupkom pripreme. U slučaju pismene pripreme stranke upućuju svoje zahteve i odgovore sudu koji prima i zavodi sve dokumente i stara se za to da protivna strana dobije primerak svakog podneska.

66. Svrha priprema faze jeste utvrđivanje činjenica i pravnih pitanja karakterističnih za dati predmet, kako bi se stvari raspravile na najbolji mogući način i kako bi se utvrdilo oko čega se stranke tačno spore.

67. Pored uobičajenog pripremanog ročišta, u priprema fazi sud može održati i priprema ročišta u skladu sa članom 355 Zakona o sprovođenju pravde. Sud može pozvati stranke na takvo priprema ročište kako bi u dovoljnoj meri razjasnio obim dokaznog materijala i sve sporne tačke na način koji sud smatra najefikasnijim. Na takvim pripremanim ročištima sud takođe može odlučivati o spornim pitanjima između stranaka koja se odnose na pripremu i organizaciju postupka u fazi glavne rasprave.

68. Prema Zakonu o sprovođenju pravde, u građanskoj parnici stranke određuju suštinu spora, to jest pitanja koja sud treba da razmatra. S druge strane, sud ima konačnu reč kada je u pitanju sudski postupak. Ukoliko dođe do zastoja u postupku potrebno je da postoje opravdani razlozi za takav zastoj. Odgovarajuća

odredba člana 345 Zakona o sprovođenju pravde glasi: (prevod) "Sud može odložiti postupak ukoliko zaključi da je to svrsishodno, a takođe i kako bi sačekao neku upravnu ili sudsku odluku koja bi mogla uticati na ishod postupka. Sud će obavestiti stranke u sporu o zastoju u postupku što je pre moguće".

69. Prema tome, za zastoj u postupku potrebno je da sud utvrdi da je takav korak svrsishodan. Postupak može, na primer, biti zaustavljen da bi stranke u sporu pribavile dokaze koji su od značaja za rešenje spora, da bi se obavili pregovori o prijateljskom poravnanju, da bi pribavile mišljenje veštaka, da bi se razjasnili stavovi stranaka itd. Osim toga, zastoj u postupku će po pravilu biti određen ukoliko jedna od stranaka podnese neki zahtev, kako bi se drugoj strani omogućilo da odgovori na taj zahtev. Uobičajeno je da dođe do takvog zastoja u postupku kada je podneto mišljenje veštaka, što omogućuje strankama da razmotre rezultat mišljenja veštaka i da odluče da li to mišljenje nalaže postavljanje novih pitanja veštaku.

70. U građanskim parnicama stranke su te koje razjašnjavaju predmet spora i sam postupak se odvija kroz jedan vid pregovora među strankama. Stranke odlučuju o pitanjima koja će sud razmatrati i stranke su te koje sudu predstavljaju dokazni materijal. Kao polazište se uzima to što stranke same odlučuju o tome koliko će mnogo ili koliko malo predložiti sudu na razmatranje. Sud se stara za to da postupak neprestano napreduje i da se ne dopusti da predmet bude zanemaren. Sud interveniše u onim situacijama u kojima jedna od stranaka izražava sumnju u pogledu zastoja u postupku, ili onda kada sud smatra da zastoj ne služi nikakvoj racionalnoj svrsi. Završetak pripreme predmeta i utvrđivanje datuma početka glavne rasprave podrazumeva ograničavanje mogućnosti za dostavljanje novih materijala sudu (vidi čl. 357 i 363 Zakona o sprovođenju pravde).

71. Po završetku pripreme predmeta sud je taj koji određuje datum održavanja prvog ročišta za glavnu raspravu (čl. 356, st. 2 Zakona o sprovođenju pravde). Sud može naći za shodno da u tu svrhu pozove stranke.

III. MIŠLJENJE KOMISIJE

A. Predstavka proglašena prihvatljivom

72. Komisija je proglasila prihvatljivom predstavku koju su podnosioci uputili zbog toga što odluka o njihovom sporu nije doneta u razumnom roku.

B. Sporno pitanje

73. Prema tome, jedino sporno pitanje jeste da li je dužina postupka bila takva da je premašila "razuman rok" o kome se govori u članu 6, stav 1 Konvencije.

C. Član 6, stav 1 Konvencije

74. Član 6, stav 1 Konvencije u delu koji je ovde relevantan propisuje: "Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ... ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred ... sudom".

75. Nesporno je da se u postupku o kome je ovde reč radi o utvrđivanju "građanskih prava," te on spada u okvire člana 6, stav 1 Konvencije.

1. Period koji se razmatra

76. Podnosioci predstavke smatraju da je period koji treba uzeti u razmatranje započeo onog trenutka kada je Dansko udruženje hemofiličara pokrenulo pitanje isplate naknade štete članovima Udruženja. Podnosioci predstavke takođe ukazuju na memorandum Udruženja iz aprila 1987. godine i pismo Udruženja koje je 15. oktobra 1987. godine upućeno Zdravstvenom odboru parlamenta Danske.

77. Vlada se nije u svojim podnescima osvrnula na ovu konkretnu tačku.

78. Komisija je podsetila na svoju odluku o prihvatljivosti predstavke u kojoj je navedeno da je sudski postupak pred Visokim sudom Istočne Danske započeo 14. decembra 1987. godine i da još uvek traje pred Vrhovnim sudom. Ti postupci, prema tome, već traju sedam godina i pet meseci.

79. Komisija, međutim, konstatuje da u ovaj spor u decembru 1987, u vreme kada je postupak o sporu pokrenut pred Visokim sudom Istočne Danske, nisu bili uključeni podnosioci ove predstavke. Parnicu pred domaćim sudovima pokrenulo je Dansko udruženje hemofiličara, ali su se stvari u međuvremenu, posle opsežnih pregovora među strankama, promenile u tom smislu da je Udruženje postalo punomoćnik jednog broja identifikovanih lica, uključujući tu i podnosiocima ove predstavke. U tom smislu Komisija odbacuje argument podnosioca predstavke da su oni na ovu promenu tužilaca bili primorani bilo odlukama Visokog suda, bilo odlukama tuženih, ili odlukama i jednih i drugih. Komisija nije našla nikakve dokaze koji bi potkrepili taj stav. Prema tome, podnosioci predstavke A. do G/G1 uključili su se u ovaj predmet 23. novembra 1989. godine, dok su se podnosioci predstavke K. i L. uključili u predmet 22. marta 1990. godine.

80. Komisija ne smatra da podnosioci predstavke mogu osnovano da tvrde kako su žrtve navodnog kršenja člana 6, stav 1 Konvencije usled dužine trajanja postupka pre no što su odlučili da se sami uključe u taj predmet. Mada je ishod građanske parnice koju je pokrenulo samo Udruženje mogao biti od značaja za pravni položaj pojedinačnih članova Udruženja u budućnosti, Komisija ne smatra da je to dovoljno da bi se na osnovu toga zaključilo kako pojedinačni članovi u takvom slučaju mogu da tvrde da su žrtve navodnog kršenja člana 6, stav 1 Konvencije. Na osnovu ove odredbe podnosilac predstavke ima pravo na pravično suđenje o svom sporu u razumnom roku i to samo onda kada se priključio postupku u kome je od Visokog suda traženo da odluči o njegovim građanskim pravima i obavezama (vidi, na primer, br. 11290/84, Dec. 16.7.87, D. R. 53, str. 62).

81. U takvim okolnostima Komisija zaključuje da je vremenski period, čiju opravdanost ona treba da razmatra, započeo 23. novembra 1989. godine kada je reč o podnosiocima predstavke od A. do G/G1, odnosno 22. marta 1990. godine, kada je reč o podnosiocima predstavke K. i L.

82. Komisija podseća da je u Danskoj još uvek u toku građanska parnica. Međutim, to se odnosi samo na podnosiocima predstavke A, B. i K. koji su Vrhovnom sudu uložili žalbu na presudu Visokog suda Istočne Danske. Kada je reč o podnosiocu predstavke E, spor između njega i vlasti okončan je 4. novembra 1993. godine, kada je odlučio da se povuče iz parnice. Kada je reč o podnosiocima predstavke C, D, F, G/G1 i L, za njih je građanska parnica okončana 14. februara 1995. godine kada je saopštena presuda Visokog suda:

83. Iz svega ovoga sledi da postoje sledeći periodi koje treba razmotriti u pogledu predstavke devet podnosilaca:

A: 23. novembar 1989. godine -- postupak još uvek u toku, tj. približno pet godina i šest meseci,

B: 23. novembar 1989. godine -- postupak i dalje u toku, tj. približno pet godina i šest meseci,

C: 23. novembar 1989. do 14. februara 1995. godine, tj. približno pet godina i tri meseca,

D: 23. novembar 1989. do 14. februara 1995. godine, tj. približno pet godina i tri meseca,

E: 23. novembar 1989. do 4. novembra 1993. godine, tj. približno četiri godine;

F: 23. novembar 1989. do 14. februara 1995. godine, tj. približno pet godina i tri meseca,

G/G1: 23. novembar 1989. do 14. februara 1995. godine, tj. približno pet godina i tri meseca,

K: 22. mart 1990. -- postupak još uvek u toku, tj. približno pet godina i dva meseca,

L: 22. mart 1990. do 14. februara 1995. godine, tj. približno četiri godine i 11 meseci.

2. Opravdanost dužine postupka

84. Komisija podseća da se opravdanost dužine trajanja postupka, opšte uzev, mora procenjivati na osnovu sledećih kriterijuma: složenost spora, ponašanje stranaka i ponašanje sudske vlasti pred kojom se postupak odvija. Osim toga, moraju biti uzete u obzir i posebne okolnosti nekog slučaja, posebno ono što je interes podnosioca žalbe koji je inače stranka u sporu, koje mogu zahtevati sveobuhvatnu procenu (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Verniljo od 20. februara 1991, Serija A br. 198, str. 12, i presudu u predmetu X. protiv Francuske od 31. marta 1992, Serija A br. 234-C, str. 90, st. 32). Komisija takođe podseća da je u građanskim parnicama ostvarivanje prava na suđenje u razumnom roku nešto što je u neposrednoj vezi s budnošću i redovnošću u

pojavljivanju pred sudom same stranke o kojoj je reč (vidi presudu u predmetu Preto i drugi, Evropski sud za ljudska prava, 8. decembar 1983, Serija A br. 71, str. 14 i nadalje, st. 33 i nadalje). Ipak, ovo načelo ne može osloboditi sud obaveze da vodi računa o tome da postupak napreduje u razumnom roku (presuda u predmetu Martins Moreira od 26. oktobra 1988, Serija A br. 143, str. 17, st. 46).

a) Složenost predmeta

85. U svetlu ovih opštih kriterijuma podnosioci predstavke ističu da njihov predmet jeste u izvesnoj meri složen i da je bilo neophodno pribaviti mišljenje medicinskih veštaka i druge dokaze da bi se omogućilo Visokom sudu da valjano razmotri ceo spor. Oni, međutim, smatraju da je položaj hemofiličara trebalo razjasniti znatno ranije jer bi to pojednostavilo postupak u ovom predmetu.

86. Država smatra da predmet uključuje čitav niz izuzetno teških pravnih pitanja, kao i da je i sa stanovišta pribavljanja relevantnih dokaza za njegovo razmatranje bilo potrebno dosta vremena.

87. Kada je reč o složenosti predmeta, Komisija podseća da se ovaj predmet odnosi na zahtev za naknadu štete koju su podnosioci pretrpeli zbog toga što su, kako navode, zaraženi prilikom transfuzije krvi i korišćenja krvnih proizvoda u određenom vremenskom periodu, kao i na pitanje odgovornosti države zbog toga što vlasti, navodno, nisu blagovremeno regulisale način upotrebe krvnih proizvoda. Komisija je konstatovala da je bez svake sumnje trebalo odgovoriti na mnoga teška pitanja u vezi s korišćenjem krvi davalaca. Međutim, čini se da su odgovori na sva ta pitanja bili dati do 13. novembra 1987. godine kada je Nacionalni odbor za zdravlje, na temelju raspoloživih naučnih dokaza, zabranio korišćenje nepregledanih krvnih proizvoda. Osim toga, pitanja u vezi s korišćenjem nepregledanih krvnih proizvoda pošto je uvedeno obavezno analiziranje krvi bilo je predmet sudske istrage čiji su rezultati objavljeni u maju 1988. godine. S obzirom na sve to Komisija zaključuje da pravna pitanja o kojima se ovde radilo nisu bila posebno teška. Osim toga, iako je utvrđeno da je za pribavljanje dokaza zaista bilo potrebno dosta vremena, Komisija ne smatra da je sam postupak do sada bio posebno složen. Stoga Komisija zaključuje da se složenošću predmeta ne može opravdati vremenski rok koji je predmet ove predstavke.

b) Ponašanje podnosilaca predstavke

88. Podnosioci predstavke priznaju da je u izvesnom broju slučajeva zastoje postupka bio izazvan njihovim ponašanjem, ali smatraju da su ti zastoje bili beznačajni u poređenju s ukupnom dužinom trajanja postupka. Pritom posebno naglašavaju da svako ima zakonsko pravo na pravičnu raspravu u smislu člana 6 Konvencije, što podrazumeva da prema svakome treba da se postupa s poštovanjem i u razumnom roku u okviru sudskog sistema, bez obzira na zahteve za odlaganje postupka ili na protivljenje u odnosu na odlaganja. Oni stoga smatraju da bi zahtevi u vezi s hitnošću predmeta bili nepotrebni i da činjenica da se oni nisu protivili zahtevima tuženih za odlaganje postupka treba da se sagleda u svetlu "esprit collégial" između advokata u građanskim parnicama.

89. Država smatra da je vremenski period -- toliko dug da to zaslužuje žaljenje -- koji je bio potreban da se pripremi predmet u suštini posledica ponašanja podnosioca predstavke. Država posebno ukazuje na to da su značajna odlaganja bila prouzrokovana činjenicom da podnosioci predstavke nisu uspevali da predoče relevantne dokaze, niti su do juna 1993. godine izneli zahteve za naknadu štete. Osim toga, Država naglašava da podnosioci predstavke ni u jednom trenutku tokom pripremne faze postupka nisu zahtevali od Visokog suda da ubrza postupak, niti su naglašavali njegovu hitnost.

90. Kada je reč o ponašanju podnosioca predstavke, Komisija konstatuje da se pojedinačni tužioc, podnosioci predstavke u ovom slučaju, nisu, kako se čini, sami posebno angažovali u postupku o kome je reč. Međutim, iz prakse Komisije i Suda za ljudska prava sledi da oni ipak treba da budu smatrani odgovornima za odlaganja koja su prouzrokovali njihovi zastupnici (vidi, na primer, presudu u predmetu Kapuano od 25. juna 1987, Serija A br. 119, str. 12, st. 28).

91. Kao što je gore već navedeno, Komisija i Sud su uvek isticali da se u građanskim parnicama u kojima se, kao u ovom predmetu, postupak odvija na inicijativu stranaka, opravdanost dužine tog postupka mora procenjivati sa stanovišta revnosti i discipline zainteresovane stranke (vidi gore pomenutu presudu u predmetu Preto i drugi, STAV 33 ET SEQ.). Ono što je potrebno jeste "dužna pažnja," koju posebno u ovakvim okolnostima treba sagledavati u svetlu onoga što je predstavljalo ili predstavlja neposredni interes pojedinaca o kojima je reč. U tom smislu, Komisija zaključuje da su zastupnici podnosioca predstavke očigledno ispoljili vrlo malo brige za položaj podnosioca predstavke. Komisija posebno ukazuje da je od 22. marta 1990. godine, kada su se podnosioci K. i L. priključili predmetu, bilo potrebno da prođe vreme do 6. avgusta 1992, tj. više od dve godine,

pre no što su stranke bile u poziciji da postignu sporazum o imenovanju medicinskih veštaka. Sva odlaganja koja su u tom periodu tražena bila su posledica dogovora između punomoćnika stranaka.

92. Osim toga, zahtevi podnosilaca predstavke za naknadu štete su podneti tek 17. juna 1993. godine, dakle nakon isteka više od tri godine. Imajući na umu situaciju pojedinačnih podnosilaca predstavke, Komisija nije zaključila da su postojale bilo kakve relevantne okolnosti koje bi mogle da opravdaju to odlaganje. Isto tako, nisu iznete nikakve relevantne činjenice koje bi mogle objasniti zbog čega podnosioci predstavke nisu mnogo ranije izneli svoje zahteve, niti na neki drugi način razjasnili svoj stav u ovom pogledu.

93. Komisija stoga zaključuje da podnosioci predstavke snose u izvesnoj meri odgovornost za produžavanje postupka, utoliko što njihovi punomoćnici nisu pokazali "dužnu pažnju".

c) Ponašanje upravnih i sudskih vlasti

94. Podnosioci predstavke smatraju da razlozi prekomerne dužine postupka leže kako u ponašanju upravnih vlasti, tako i u ponašanju sudskih vlasti. Kada je reč o upravnim vlastima, podnosioci predstavke posebno ističu da se tim vlastima može zameriti da su dovele do zastoja u postupku time što su se uzdržavale od preuzimanja bilo kakvih značajnijih proceduralnih mera tokom dugih vremenskih perioda i zbog toga što nisu aktivno ubrzale već okasneli postupak time što bi neutralisale taktiku odugovlačenja. Time što nisu pomogle podnosiocima predstavke da pribave dokaze, vlasti su prenebregle svoju obavezu da postupaju revnosno i s dužnom pažnjom. Kada je reč o sudskim vlastima, podnosioci predstavke podsećaju na to da su strane ugovornice dužne da organizuju svoje pravosudne sisteme na način koji će njihovim sudovima omogućiti da ispune zahteve koji proističu iz člana 6 i svakome obezbede da u razumnom roku bude doneta konačna odluka. Međutim, Visoki sud Istočne Danske nije postupao s posebnom revnošću, iako je to u ovom slučaju bilo neophodno, niti je iskoristio ovlašćenje koje ima na osnovu Zakona o sprovođenju pravde da ubrza postupak ne bi li obezbedio brzo rešavanje spornih pitanja.

95. Država smatra da, bez obzira na dužinu postupka, u ponašanju Visokog suda ili danskih vlasti koje su bile stranka u ovom slučaju nije bilo nikakvih

nedostataka. Država ističe da, za razliku od drugih pravnih sistema, u danskom pravnom sistemu građansko-pravni postupak nije inkvizitorni. Postupci se odvijaju u skladu sa Zakonom o sprovođenju pravde, a tok postupka gotovo isključivo zavisi od ponašanja (revnosti i discipline) stranaka. Priprema predmeta odvijala se bez perioda neaktivnosti i Država naglašava da postupak nijednom nije odložen bez saglasnosti obeju stranaka. Osim toga, Država smatra da bi, s obzirom na složenost i težinu pitanja, bilo loše da je priprema predmeta bila silom skraćivana. Država takođe naglašava da su danske vlasti koje su učestvovala kao stranka u sporu neprestano zahtevale od podnosioca predstavke da iznesu zahteve u pogledu odštete i da podnesu relevantne dokaze. Stoga Država smatra da je dužina postupka, opšte uzev, bila razumna i da se sva odlaganja mogu pre svega pripisati složenosti predmeta i ponašanju podnosioca predstavke.

96. Kada je reč o ponašanju domaćih vlasti, Komisija podseća da je u građanskoj parnici tužbeni zahtev podnet protiv Ministarstva zdravlja, Nacionalnog odbora za zdravlje, Nacionalnog instituta za serume i jedne privatne kompanije. Dok se od svih tužbenih zahteva podnetih protiv Nacionalnog instituta za serume i nekih zahteva podnetih protiv privatne kompanije docnije odustalo (vidi gore stav 59), činjenica je da se odlaganja koja su prouzrokovali Ministarstvo zdravlja i Nacionalni odbor za zdravlje moraju pripisati državi (vidi mutatis mutandis presudu u predmetu Gvinčo od 10. jula 1984, Serija A br. 81, str. 16, st. 38).

97. Komisija smatra da su upravne vlasti dužne, kad god se pojavljuju kao tužena strana u sudskom postupku, da preduzmu sve neophodne mere ne samo da bi poštovale utvrđene vremenske rokove, već i da bi obezbedile da se spor brzo okonča. U ovom slučaju toga nije bilo. Komisija još jednom podseća na žalosno dugi period vremena koji je utrošen na pripremu mišljenja medicinskih veštaka. Stoga Komisija zaključuje da su nacionalne upravne vlasti koje su u ovom slučaju imale ulogu tuženih, takođe doprinele produžavanju postupka.

98. Kada je reč o ponašanju sudskih vlasti, Komisija podseća da danski pravni sistem u građansko-pravnim predmetima nije inkvizitornog tipa, već da su stranke te koje rasvetljavaju predmet i postupak se zapravo odvija kao pregovor među strankama. Međutim, prema Zakonu o sprovođenju pravde, ipak je sud taj koji obezbeđuje da se parnični postupak odvija i stara se da predmet ne bude zanemaren.

99. U ovom predmetu Komisija zaključuje da je ono što je bilo predmet neposrednog interesa u osporenom postupku bilo od velikog značaja za one podnosiocima predstavke koji su bolovali ili boluju od te neizlečive bolesti, posebno u svetlu njihovog skraćenog očekivanog životnog veka. Prema tome, bilo je potrebno da sud pokaže posebnu revnost i ozbiljnost u ovom predmetu i to je njemu samom moralo da bude očigledno.

100. Ipak, čak i posle smrti sina G/G1 i F, u avgustu i septembru 1992. godine, i posle podnošenja predstavke Komisiji, kada je potreba za brzim postupkom morala biti potpuno očigledna, sud nije iskoristio svoja ovlašćenja da naloži ubrzanje postupka, već se ograničio na to da istakne kako su sva odlaganja bila izazvana time što je sud izašao u susret zajedničkim zahtevima stranaka. Prema mišljenju Komisije, to nije bilo dovoljno za ispunjenje zahteva izuzetne revnosti i budnosti.

101. Osim toga, Komisija zaključuje da, bez obzira na stavove punomoćnika o datumima utvrđenim za raspravu u ovom predmetu, Sud nije ispoljio onu izuzetnu budnost i revnost koja je bila neophodna u pogledu onih podnosilaca predstavke koji boluju od neizlečive bolesti, kada je u martu 1994. godine zakazao početak glavne rasprave za novembar 1994, dopuštajući na taj način da slučaj miruje još narednih osam meseci.

3. Opšte razmatranje slučaja

102. Komisija zaključuje da nijedna od stranaka u ovom predmetu nije delovala uz neophodnu budnost i revnost, tako da su sve one doprinele odlaganjima i zastojevima do kojih je došlo. Prilikom donošenja zaključka u ovakvim okolnostima Komisija mora posebno naglasiti okolnosti slučaja i neposredan interes pojedinačnih podnosilaca predstavke.

a) Podnosioci predstavke A. do G/G1

103. Komisija podseća da su podnosioci predstavke A. do F. i sin G/G1 svi bolovali, ili boluju, od infekcije virusom HIV i da su svi bili živi u trenutku kada su se uključili u parnični postupak. C, F. i sin G/G1 preminuli su tokom postupka što jasno svedoči koliko je, u svetlu njihovog položaja, hitnost u ovom predmetu bila neophodna.

104. Komisija smatra da je u takvim okolnostima Visoki sud trebalo da interveniše u skladu s ovlašćenjima koja ima na osnovu Zakona o sprovođenju pravde, ne bi li obezbedio nužno napredovanje postupka. Pre no što su se podnosioci predstavke priključili ovom predmetu, postupak pred sudom se odvijao već dve godine, tokom kojih su se stranke sporile oko proceduralnih pitanja, što je jasno ukazivalo na to da one nisu bile svesne potrebe za brzim okončanjem spora. Ipak, Visoki sud nije učinio ništa da bi izbegao sporenje među strankama tokom naredne dve godine -- od septembra 1990. do avgusta 1992. godine -- o tome ko će biti imenovan kao medicinski veštak u ovom predmetu; takođe, sud ni u jednom drugom trenutku nije delovao adekvatno kada je postalo jasno da stranke nisu kadre da same to učine. Prema mišljenju Komisije, kada je reč o podnosiocima A. do F. i sinu G/G1 koji su болоvali ili boluju od infekcije virusom HIV, razumni rok je već prekoračen u trenutku kada je podnosilac E. odlučio da se povuče iz predmeta (4. novembra 1993. godine), otprilike četiri godine pošto je postupak započet. S obzirom na specifičnu situaciju ovih tužilaca, Komisija smatra da je Visoki sud trebalo da aktivno obezbedi brzo okončanje postupka, bez obzira na ponašanje stranaka u sporu. Visoki sud je, međutim, propustio to da učini. Usled toga spor između podnosilaca predstavke A. do G/G1 i tuženih u ovom predmetu nije rešen u razumnom roku u smislu značenja iz člana 6, stav 1 Konvencije.

ZAKLJUČAK

105. Komisija jednoglasno zaključuje da je prekršen član 6, stav 1 Konvencije u odnosu na podnosiocima predstavke A. do G/G1.

b) Podnosioci K. i L.

106. Primenjujući iste kriterijume na podnosiocima predstavke K. i L. Komisija podseća da one nisu inficirane virusom HIV, i da stoga njihova situacija nije uporediva s položajem drugih podnosilaca predstavke. Suprug K. i sin L. preminuli su od side 10. avgusta 1987, odnosno 27. avgusta 1986. godine, dakle pre no što je u Danskoj započet postupak i nekoliko godina pre no što su se same K. i L. uključile u postupak. Koliko god da je to za žaljenje, iz svih činjenica sledi da je interes K. i L. u trenutku kada su se priključile predmetu bio drugačijeg karaktera, u tom smislu da za njih element brzine nije mogao imati isti onaj značaj kakav je imao za druge podnosiocima predstavke.

107. Kao što je već navedeno (st. 41), i K. i L. su se priključile predmetu 22. maja 1990. godine i, kada je reč o L., taj period je trajao otprilike četiri godine i 11 meseci. Kada je reč o K. postupak je i dalje u toku i on do sada traje već oko pet godina i dva meseca. Komisija podseća na prethodno navedene stavove (90--92) u kojima je naznačeno da su tokom tih perioda sami podnosioci predstavke izazivali odlaganja koja su nepotrebno produžavala ceo postupak. Osim toga, K. i L. su se složile preko svojih punomoćnika sa svim odlaganjima do kojih je dolazilo u navedenom periodu, pa se stoga one ne mogu pozivati na ponašanje domaćih vlasti, u ovom slučaju tuženih, kao na razlog neopravdane dužine trajanja postupka.

108. Kada je reč o ponašanju sudskih vlasti ovde nije bila nužna onako izuzetna budnost i revnost koja je bila nužna u slučajevima podnosilaca predstavke A. do G/G1. K. i L. nisu inficirane virusom HIV pa, prema tome, ne postoji opasnost da bi odlaganje moglo dovesti do toga da pitanje koje sud u postupku treba da reši na kraju bude lišeno svake svrhe. Stoga, kada je reč o K. i L., Komisija ne smatra da je Visoki sud propustio da ispolji neophodnu budnost.

109. Iz tih razloga, imajući na umu okolnosti u kojima se nalaze K. i L. i pre svega njihovo ponašanje tokom postupka o kome je reč, Komisija ne smatra da je prekršen zahtev za razumni rok koji nalaže član 6, stav 1 Konvencije.

ZAKLJUČAK

110. Komisija jednoglasno zaključuje da kada je reč o podnosiocima predstavke K. i L. nije prekršen član 6, stav 1 Konvencije.

D. Rekapitulacija

111. Komisija jednoglasno zaključuje da je prekršen član 6, stav 1 Konvencije kada je reč o podnosiocima predstavke A. do G/G1 (st. 105).

112. Komisija jednoglasno zaključuje da nije prekršen član 6, stav 1 Konvencije kada je reč o podnosiocima predstavke K. i L. (st. 110).

Sekretar Drugog veća

(M.-T. Šefer)

Predsednik Drugog veća

(H. Danelius)

**Zahvaljujemo Kancelariji Saveta Evrope u Beogradu na ustupanju preвода presuda Evropskog suda za ljudska prava za potrebe ove baze Prevod preuzet iz knjige "ODABRANE presude I" / Evropski sud za ljudska prava; (urednik Vladan Joksimović; prevod Danica Kraljević, Predrag Sibinović ; stručna redakcija preвода Tatjana Papić). - Beograd: Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2005 (Beograd: Dosije). ISBN 86-84437-27-6
CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd 347.951:341.645(4)**